

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Педагогічний факультет

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (СИЛАБУС)

«Основи військової справи та територіальної оборони»

Рік навчання 1-2, семестр 2-3
Форма навчання (денна, заочна)

Галузь знань
А Освіта
Спеціальність
А 4 Середня освіта
Предметна
спеціальність
А 4.16 Захист України
Освітній рівень
магістр

Назва кафедри
та викладач /
викладачі

Кафедра педагогіки

Викладач: **Павловський Ігор Валентинович**, кандидат технічних наук, доцент кафедри педагогіки педагогічного факультету
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Лінк на профіль викладача на сайті кафедри: <https://pf.udu.edu.ua/fakultet/struktura/kafedry/kafedra-pedahohiky-pf-npu/pro-kafedru-ped>

Лінк у Google Scholar: <https://scholar.google.com/citations?user=vDbFrJYAAAAJ&hl=ua>

E-mail: i.v.pavlovsky@udu.edu.ua

I. Основна
мета/цілі навчання

Метою є формування у здобувачів вищої освіти знань, умінь та навичок, необхідних для викладання предмету «Захист України» та опанування основ військової справи, підготовка молоді до служби у Збройних Силах України, участі у територіальній обороні та захисті Батьківщини.

II. Місце навчальної
дисципліни в
освітній програмі

Навчальна дисципліна **обов'язкова**
Цикл **професійної підготовки**

III. Обсяг навчальної дисципліни		Денна ф.н.	Заочна ф.н.
	<i>Кількість кредитів</i>	6	6
	<i>Загальна кількість годин</i>	180	180
	<i>Лекційні заняття</i>	20	10
	<i>Практичні заняття</i>	22	4
	<i>Семінарські заняття</i>	12	6
	<i>Самостійна робота</i>	126	160

IV. Короткий зміст навчальної дисципліни

Модуль 1: Основи військової справи та організація оборони України

Тема 1.1. Вступ до військової справи та основи ведення бойових дій

Сутність війни та збройної боротьби, їх характер у сучасних умовах. Основні поняття та термінологія військової справи (стратегія, оперативне мистецтво, тактика, бій, операція). Класифікація воєн та збройних конфліктів. Загальні основи ведення бою: принципи, види (оборонний, наступальний), способи ведення бойових дій. Роль та місце військовослужбовця в бою, його основні обов'язки та завдання. Морально-психологічне забезпечення бою. Огляд основних видів озброєння та військової техніки.

Тема 1. 2. Сили оборони України: структура, комплектування та правові основи служби

Законодавча база функціонування сил оборони України. Склад сил оборони: Збройні Сили України (види, окремі роди військ/сил), Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, Служба безпеки України, інші військові формування та правоохоронні органи спеціального призначення. Система управління військами. Принципи та порядок комплектування Збройних Сил України особовим складом: строкова служба, служба за контрактом, мобілізація. Військовий облік громадян. Основні положення статутів ЗСУ. Права, обов'язки та відповідальність військовослужбовців. Соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей.

Тема 1. 3. Територіальна оборона України: організація та участь громадян

Мета, завдання та принципи організації територіальної оборони (ТрО). Структура системи ТрО: військові частини Сил ТрО ЗСУ, добровольчі формування територіальних громад (ДФТГ). Повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування в організації ТрО. Порядок формування та підготовки підрозділів ТрО. Роль та порядок залучення громадян до виконання завдань ТрО: вимоги до кандидатів, права та обов'язки членів ДФТГ. Взаємодія підрозділів ТрО з іншими складовими сил оборони та правоохоронними органами. Правові аспекти застосування зброї членами ДФТГ.

Модуль 2: Бойова підготовка та забезпечення дій військовослужбовця

Тема 2.1. Основи тактичної підготовки: індивідуальні та групові дії

Поняття про бій та його складові. Основи тактики дій солдата в бою: вибір та обладнання вогневої позиції (окопу), спостереження за полем бою та доповідь про обстановку, способи пересування на полі бою (перебіжки, переповзання), використання укриттів та місцевих предметів для захисту. Дії солдата в обороні та наступі. Основи групових дій у складі відділення (бойової групи): бойові порядки, управління та зв'язок у підрозділі, взаємодія між військовослужбовцями, розподіл обов'язків. Прийоми та способи ведення бою в різних умовах (ліс, місто, ніч).

Тема 2.2. Вогнева підготовка: основи стрілецької справи та безпека

Призначення, бойові властивості та загальна будова основних зразків стрілецької зброї (автомат, пістолет, кулемет, гранатомет). Порядок неповного розбирання та збирання зброї. Догляд за зброєю, її зберігання та підготовка до стрільби. Основи внутрішньої та зовнішньої балістики. Теорія стрільби: прицілювання, вплив зовнішніх умов на політ кулі. Правила та прийоми стрільби з різних положень. Види вогню та способи ведення вогню по різних цілях. Заходи безпеки при поводженні зі зброєю та боєприпасами під час навчань та в бойовій обстановці. Затримки при стрільбі та способи їх усунення.

Тема 2.3. Інженерна та саперна підготовка: безпека та обладнання позицій

Завдання та значення інженерного забезпечення бою. Фортифікаційне обладнання позицій: види окопів, траншей, бліндажів, їх елементи та порядок обладнання вручну та за допомогою засобів механізації. Маскування: види, табельне та підручні засоби маскування особового складу, озброєння, техніки та споруд. Основи мінно-вибухової справи: класифікація мін (протипіхотні, протитанкові), вибухових речовин та засобів підриву. Порядок встановлення та зняття окремих типів мін (оглядово). Ознаки мінно-вибухових загороджень та небезпечних ділянок. Заходи безпеки при виявленні вибухонебезпечних предметів (ВНП). Дії при виявленні ВНП.

Лекція 2.4. Військова топографія та орієнтування на місцевості

Сутність та завдання військової топографії. Топографічні карти: класифікація, масштаб, умовні знаки. Визначення координат точок на карті. Читання рельєфу місцевості за горизонталями. Вимірювання відстаней та кутів на карті та місцевості. Способи орієнтування на місцевості: за компасом, небесними світилами (Сонце, Полярна зірка), місцевими предметами та ознаками. Визначення сторін горизонту. Рух за азимутом: визначення магнітного азимута, складання схеми маршруту. Доповідь про своє місцезнаходження. Використання сучасних засобів навігації (GPS).

Модуль 3: Психологічна Стійкість, Сучасні Загрози та Дії в Надзвичайних Ситуаціях

Тема 3.1. Психологічна підготовка та стресостійкість в умовах бойових дій

Поняття про бойовий стрес, його причини та прояви (фізіологічні, психологічні, поведінкові). Фактори, що впливають на психологічну стійкість військовослужбовця. Методи формування психологічної готовності до бою: вольова підготовка, адаптація до умов бойової діяльності. Прийоми саморегуляції та управління емоційним станом в екстремальних ситуаціях.

Ознаки бойової втоми та посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Основи надання першої психологічної допомоги собі та товаришу. Роль командира у підтримці морально-психологічного стану підрозділу.

Тема 3.2. Захист від сучасних загроз: гібридна війна та інформаційна безпека

Концепція гібридної війни: визначення, характерні риси, інструменти (військові, політичні, економічні, інформаційні, кібернетичні). Інформаційно-психологічні операції (ІПСО) як складова гібридної війни: мета, завдання, об'єкти та методи впливу (пропаганда, дезінформація, маніпуляція). Розпізнавання фейкових новин, пропагандистських наративів та маніпулятивних технік. Основи інформаційної гігієни: перевірка джерел інформації, критичне мислення. Захист персональних даних в мережі Інтернет. Правила безпечної поведінки в соціальних мережах. Кіберзагрози та основи кібербезпеки на індивідуальному рівні.

Тема 3.3. Дії населення та підрозділів в умовах надзвичайних ситуацій воєнного характеру

Види надзвичайних ситуацій (НС) воєнного характеру: повітряна тривога, артилерійський обстріл, авіаційний удар, хімічна, радіаційна, біологічна небезпека. Сигнали оповіщення цивільного захисту ("Увага всім!", "Повітряна тривога", "Відбій повітряної тривоги", "Радіаційна небезпека", "Хімічна тривога") та порядок дій за ними. Правила поведінки під час обстрілів та бомбардувань: укриття в захисних спорудах (сховища, протирадіаційні укриття), підвальних приміщеннях, правило "двох стін". Порядок дій при виявленні постраждалих. Основи надання домедичної допомоги в умовах НС (зупинка кровотечі, обробка ран, іммобілізація). Евакуація: види, порядок проведення, що брати з собою ("тривожна валіза"). Дії підрозділів при ліквідації наслідків НС: рятувальні роботи, забезпечення громадського порядку, надання допомоги постраждалим. Правила поведінки на тимчасово окупованих територіях (оглядово).

Детальні теми лекційних і семінарських занять, питання до іспиту тощо містяться у курсі у Moodle:
<https://dle.udu.edu.ua/enrol/index.php?id=2695>

V. Результати навчання

- ПРН 1. Вільно володіти державною мовою (комунікувати усно й письмово)
- ПРН 2. Застосувати інноваційні технології навчання, у тому числі захисту України; застосовувати міжпредметні зв'язки й інтеграцію змісту різних освітніх галузей, навчальних предметів
- ПРН 3. Використовувати безпечне електронне (цифрове) освітнє середовище для організації та управління освітнім процесом; уникати небезпек в інформаційному просторі; забезпечувати захист і збереження персональних даних
- ПРН 4. Планувати і здійснювати освітній процес з урахуванням вікових й індивідуальних особливостей здобувачів освіти; використовувати інструменти забезпечення інклюзивного навчання в освітньому процесі
- ПРН 5. Застосовувати механізми реалізації суб'єкт-суб'єктних відносин між вчителем і здобувачем освіти
- ПРН 6. Використовувати у практиці роботи сучасні технології навчання, вміло застосовувати інноваційні методи і техніки навчання.
- ПРН 9. Усвідомлювати цінності громадянського (вільного, демократичного) суспільства та його сталого розвитку, верховенства права і свобод людини в Україні, виконувати соціальні обов'язки як члена суспільства.
-

ПРН 10. Уміння аналізувати та застосовувати у професійній діяльності нормативно-правові акти, що діють в частині підтримки осіб/сімей, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»

ПРН 11. Використовувати психологічні та комунікативні стратегії у роботі з ветеранами війни, демобілізованими особами та членами їх сімей, членів сімей загиблих (померлих)

ПРН 12. Уміння вдосконалювати та розробляти нові методики для роботи з ветеранами війни та демобілізованими особами

ПРН 14. Створювати умови для збереження психоемоційного здоров'я здобувачів освіти; підтримувати особисте фізичне та психоемоційне здоров'я під час професійної діяльності

VI. Порядок та критерії оцінювання

Форми і методи поточного контролю.

Методи поточного контролю: опитування (усні й письмові), доповіді, реферати, творчі роботи (презентації, командні проекти, написання пресрелізів, есе), оформлення документів.

Форми поточного контролю: модульні контрольні роботи, тестові модульні контрольні роботи. Кожний модуль включає бали за поточну роботу здобувача освіти на практичних та семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних та семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. У поточному контролі здобувач може набрати 60 максимальних балів.

Методи підсумкового контролю: письмовий екзамен.

Форма підсумкового контролю: екзамен. Він передбачає виконання письмових завдань. На екзамен виносяться питання, що відповідають навчальній програмі з дисципліни і доводяться до відома студентів викладачем. Результати екзамену у максимальні 40 балів. Підсумкова оцінка з дисципліни розраховується як сумарна кількість балів поточного (60 балів) та підсумкового (40 балів) контролів.

Оскільки дисципліна викладається у 2-х семестрах, то у другому семестрі формою підсумкового контролю є підсумковий модульний контроль (100 балів), а у третьому семестрі – екзамен (60 балів поточний контроль і 40 балів екзамен). Підсумкова оцінка за вивчення курсу розраховується як середнє арифметичне результатів за два семестри.

Розрахунок рейтингових балів за видами контролю (Денна ф.н.) 2 семестр

№ п/п	Види діяльності	Коефіцієнт (вартість) виду	Кількість робіт	Результат
1	Виконання завдань до семінарських і практичних занять (практичні кейси та відповіді на теоретичні питання)	10	5	50
2.	Виконання індивідуального завдання	30	1	30
3.	Модульні контрольні роботи з курсу	20	1	20
Підсумковий рейтинговий бал				100

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного та модульного контролів (Заочна ф.н.) 2 семестр

№ п/п	Види діяльності	Коефіцієнт (вартість) виду	Кількість робіт	Результат
1	Виконання завдань до семінарських і практичних занять (практичні кейси та відповіді на теоретичні питання)	25	2	50
2	Виконання індивідуального завдання	30	1	30
3	Підсумковий заліковий тест	20	1	20
Підсумковий рейтинговий бал				100

Розрахунок рейтингових балів за видами контролю (Денна ф.н.) 3 семестр

№ п/п	Види діяльності	Коефіцієнт (вартість) виду	Кількість робіт	Результат
1	Виконання завдань до семінарських і практичних занять (практичні кейси та відповіді на теоретичні питання)	2	12	24
2.	Виконання індивідуального завдання	16	1	16
3.	Модульні контрольні роботи з курсу	10	2	20
Підсумковий рейтинговий бал				60

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного та модульного контролів (Заочна ф.н.) 3 семестр

№ п/п	Види діяльності	Коефіцієнт (вартість) виду	Кількість робіт	Результат
1	Виконання завдань до семінарських і практичних занять (практичні кейси та відповіді на теоретичні питання)	10	3	30
2	Виконання індивідуального завдання	10	1	10
3	Підсумковий заліковий тест	20	1	20
Підсумковий рейтинговий бал				60

Критерії оцінювання знань студентів

Під час усних відповідей: повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мовлення; впевненість, емоційність та аргументованість; використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, журналів, інших періодичних видань тощо); аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки.

Під час виконання письмових завдань: повнота розкриття питання; цілісність, систематичність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки; акуратність оформлення письмової роботи; підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки (комп'ютерних технологій), різних технічних засобів (плівок, слайдів, приладів, схем тощо).

Рівень відповідності критеріям:

«Творчий рівень» (90-100 балів) - знання здобувача вищої освіти є глибокими, міцними, узагальненими, системними; він вміє застосовувати знання творчо, його навчальна діяльність має дослідницький характер, позначена вмінням самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особисту позицію.

«Високий рівень» (80 – 89 балів). Здобувач виконав програму навчальної дисципліни в повному обсязі, володіє навчальним матеріалом у межах програми навчальної дисципліни, виконав завдання до кожної теми, проте у відповідях допускає деякі неточності.

«Достатній рівень» (70 – 79 балів). Здобувач виконав програму в повному обсязі, але нерівномірно володіє навчальним матеріалом, здатний його аналізувати, проте не може сформулювати висновки досить ґрунтовно.

«Задовільний рівень» (65 – 69 балів). Здобувач загалом виконав програму, але більшість тем засвоїв поверхово. Оцінка "задовільно" виставляється тим здобувачам освіти, які допустили помилки (неточності) при відповіді на питання з навчальної дисципліни або мають потенційні можливості (резерви) для їх засвоєння під керівництвом викладача.

«Низький рівень» (60 – 64 балів). Здобувач засвоїв теми з навчальної дисципліни, але дуже поверхово, володіє навчальним матеріалом на елементарному рівні і фрагментарно, не може самостійно викласти зміст більшості питань курсу. Оцінка "задовільно" виставляється тим здобувачам освіти, які допустили помилки (неточності) при відповіді на питання з навчальної дисципліни або мають потенційні можливості (резерви) для їх засвоєння під керівництвом викладача.

«Незадовільний рівень» (0-59 балів) - виставляється здобувачу освіти, який при відповіді на питання з навчальної дисципліни допустив серйозні помилки, не показав знань з навчально-програмного матеріалу. Відповідь здобувача вищої освіти при відтворенні навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. 35 – 59 балів з можливістю повторного складання. Здобувач частково виконав програму, не засвоїв більшості тем програми курсу, володіє елементарними знаннями з навчальної дисципліни, не вміє логічно, послідовно, грамотно висловлювати думку; 0 – 34 балів з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни. Здобувач не виконав більшості завдань програми, не володіє навчальним матеріалом.

VII. Політика курсу

Політика освітнього компонента ґрунтується на засадах академічної доброчесності та визначається системою вимог, які ставляться до здобувачів вищої освіти в УДУ імені Михайла Драгоманова та зазначені у відповідних нормативних документах та положеннях, з якими можна ознайомитися на сайті університету.

Здобувач освіти повинен вчасно приходити на заняття. У випадку пропуску 2 чи більше семінарських занять без поважної причини, які не були попередньо відпрацьовані, його/її підсумкова оцінка буде знижена; здобувач освіти повинен добросовісно готуватися до усіх видів поточного, модульного та підсумкового контролю; здобувач освіти має активно працювати на практичних заняттях; здобувач освіти повинен бути толерантним у спілкуванні з викладачем та іншими здобувачами освіти, зокрема під час обговорення дискусійних питань на заняттях; здобувач освіти може відпрацювати будь-яке пропущене з

поважної причини заняття чи вид контролю. Заборонено користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час опитування та виконання контрольних письмових завдань. Проте користування зазначеними гаджетами під час практичних, індивідуальних та семінарських завдань дозволяється. У випадку порушення норм академічної доброчесності під час виконання завдань поточного, модульного чи підсумкового контролю здобувач освіти отримає «0» балів; здобувач освіти повинен неухильно дотримуватися правил внутрішнього розпорядку навчального закладу, інших видів політики, передбаченої нормативними документами, що регулюють навчальний процес у ЗВО.

Оцінювання (усних повідомлень і практичних завдань із питань курсу, самостійна робота за темами, виконання тестових завдань і т. ін.) здійснюється з позицій дотримання академічної доброчесності, ґрунтоване на чинних нормативних документах.

VIII. Основні інформаційні ресурси

Основна інформація з навчальної дисципліни викладена на освітній платформі Moodle.

- 1.Вилков С.В., Вишківська В.Б., Вознюк О.В., Павловський І.В., Пустовалов Б.О. Шляхи удосконалення військово-правової підготовки майбутніх вчителів «Захисту України». *Вісник науки та освіти*. 2026. №6(48). С.1183-1197.
- 2.Іллінський, В. М., Устименко, Ю. І. *Військова справа* : підручник. Київ : Вид. дім "Професіонал", 2008.
- 3.Коваленко, О. Організація територіальної оборони в Україні: виклики та перспективи. *Національна безпека*. 2022. № 1. С. 55-62.
- 4.Кушнірук С., Павловський І., Кушнірук Д. Методика викладання навчального предмету «Захист України» як засобу національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка»). 2026. № 2 (60). С.879-889.
- 5.Кушнірук С., Павловський І. Формування позитивної репутації викладача закладу вищої освіти у професійній діяльності. *Вісник науки та освіти*. № 3(45) (2026).
- 6.Кушнірук С., Павловський І. Військово-правова підготовка як складова професійної компетентності майбутнього викладача ЗВО України (на прикладі ОПП “Середня освіта (Захист України)”). *Молодь і ринок*. № 3/247 (2026). С. 31-37.
- 7.Кушнірук С.А., Кушнірук І.І. (2024) Управлінська компетентність як складова професійної компетентності підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки, 2024, Вип. 2 93-104. DOI 10.32782/2412-9208-2024-2-93-104
- 8.Павловський І.В. Ключові реформи сектору безпеки і оборони та результати їхнього впровадження. *Озброєння та військова техніка*. 2017. С.5-10.
- 9.Стратегія воєнної безпеки України. Київ : Рада національної безпеки і оборони України, 2021. 40 с.
- 10.Територіальна оборона України : навч.-метод. посіб. / А. В. Громов [та ін.]. Київ : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2022. 120 с.

Обговорено та затверджено на засіданні кафедри педагогіки протокол №1 від 31 серпня 2026 р.